

v v o g l j i, torej njegovo imé; je poglavni zložni del vsih rastlin, pa tudi v manjši meri vsih žival.

4) V o d e n e c (Wasserstoff) — brez kteriga se voda ne naredi — najde se v vsih živalih, še več ga je v rastlinah, posebno v taci njih izlečkih, kateri radi goré, kakor v mastih, oljih, smolah, v vosku, cukru, žganji i. t. d.

Od kar so učeni te tukej čislane pervine, namreč kislic, gnjilic, vogelc in vodenec — ktere bi si mogel tudi kmetovavec dobro v glavo vtisniti in od kterih bomo drugo pot kaj več povedali — zapoznali in razložili, je začela kemijska vednost z velikanskimi koraki napredovati.

Klor *) je neka pervina, za ktero so še le pred ne veliko léti zvedili; kemikarji ga pa še ne zamorejo čisto čisto samiga, kakor tudi ne kislica, gnjilica in vodenca pred oči postaviti, de bi se vidil; če pa demant, nar žlahtnej in dražej kamin tebi pokažejo, vidiš vogelc, zakaj iz samiga čistiga vogelca obstoji.

Žéplo, vsim znana pervina, je tudi obstojni del žival in rastlin, kakor tudi fósfor, ki se najde v vsih kostéh, in ki je čist rumenimu vosku podoben; morajo ga v vodi hraniti, sicer se rad vname. Z njim pomažejo žepleničico na koncu; če se letá ob kaj terdiga dergne, se fósfor vname in žeplo zažgè, žéplo pa lesic, de se takó berž in hitreji kakor s kresanjem oginj naredi. — Še druge nerudninske, pa za kmetovavce manj važne pervine so: jod (kteriga je nar več v pepelu nekterih morskih zeliš), brom (v slanih vodah in v pepelu morskih gob), fluor ali ftor (v raznih rudninah, zobeh, kostéh in rogih), selen (v rudninah) in pa bor (v nekterih jezerih in gorkih vrelih). —

Vse druge pervine so rudi ali metáli, ktere — razun zlatá, srebrá, železa, živiga srebrá, kotlovine, svinca in kositarja — vse in v vsih jezikih večidel po latinsko ali gèrsko imenujejo; takó da rúd kálium imenovan, s kislicam zedinjen, navadno lugasto sól, ki ji pravijo tudi káli ali potášelj; natrium pa da drugo lugasto sól, tudi sóda ali nátron imenovano; kálcium s kislicam združen, čisto apneno, alúmnium ilovno, in silicium kreménno perst. Poleg teh je še čez 30 družih rúdov, od kterih pa kmetovavec nobene znanosti ne potrebuje; od tukej čislanih pervin pa, ktere bi mogel svojim vednostim vverstiti, bomo pri priložnosti kaj več povedali.

(Dalje sledi.)

Nar boljši pomoček zoper opárjenje.

Če se človek s kropam ali s kako drugo vrelo rečjo opari, ni boljšiga zdravila od olja in solí. Lastna skušnja me je tega učila. Ni davnej kar se je eno mojih otrok s kropam oparilo in lice, persi in trebuh takó požgalo, de je bilo revče po oparjenih delih rudečo ko rak in de ga je od bolečin božjast napadla. Berž mu po svetu, ki sim ga v Novicah bral, namažem vse oparjene ude z oljem, ki je ravno za šalato na mizi stalo, in jih poštopam potem s soljó. Čudapolno zdravilo! Komej so 3 minute preteklo, je otroče mirno postalo, v 10. minutah so vse bolečine minule, v pol uri je zginila vsa rudečina, in ne mehurčika ni bilo viditi. Hvala Bogú, de smo zvedili gotov pomoček v ti nesreči, ktera se v vsaki hiši tolikanjkrat primeri.

*) Klor (gèrsko imé) pomeni po slovensko zelen; ali bi ne sméli po tem takim pervino „klor“ po slovensko zelenc imenovati, kér je zelenkaste barve. Vredništvo.

Zernce gorušično.

Vsako dobro delo ima neko posebno moč v sebi, da čversto in veselo raste, kakor hmelj; kadaj mala reč iz dobre misli storjena toliko žlahtnega sadu obrodí, da se še tisti sam zavzame, ki se je stvari spervič lotil. Je ravno taka kakor sv. evangelji povejo od zernca gorušičnega (ženofovega, Senfkörnlein) ktero je naj manjše zmed vsih semen; kadar pak vzraste, je večí kakor vse zelišča in je drevó tako, da ptice spod neba pridejo in prebivajo na njegovih vejah (Mat. 13.). Taka ti je z dobrim delam, kterege se blagomisleči domorodec prime. Zdi se človeku, da Bog take žlahtne dela posebno blagoslovi (požegna). To naj nas spodbode da neprenehoma delamo za narod naš, kjerkoli moremo. Priložnosti nam ne manjka! Za blagega domorodca je mnogo opravi. Da tukaj samo od učivnic (šol) nekaj opomnim. Deželski učitelji naj prijazno učijo učence slovensko brati v starim in sadajnim pravopisu, tudi po slovensko pisati. Kteri ima s sadnim drevjem veselje, naj za kratek čas ljudem pokaže, kakó se sadne drevesca sadijo in cepijo. Duhovniki, gospodje fajmoštri in gospodje kaplani naj navadajo otroke v učivnici, slovenske besede, kadar govorijo ali berejo, jasno izrekovati, jih ne pregrizavati ali jih na pol požirati, ne govoriti takó liso in čenčasto, kakor, da bi imeli polne usta lisega močnika ali vrele kaše; naj mladino tudi opomnijo, da starišam domá pri delih pomagajo, kolikor lahko morejo; da je to hvalevredno in práv; mladino veseli, kadar sme odrášenim pri delu pomagati. Mnogo sicer otroče ne opravi, to se vé; pa za mladega človeka je to koristno, ako se od mladih nog z delam sprijazni, se ga, takó rekoč igraje naučí in navadi; kadar odraste bode priden hlapec ali gospodar, skerbna dekla ali gospodinja. Tudi starši naj bi na to se spomnili. Otrok — mlad postopač bode odrášen lenuh in večí del siromak. — Gospodje dekáni že s samo svojo imenitno besedo lahko učivnicam mnogo koristijo. Ne verjel bi, koliko prijazna beseda od takega gospoda izdá, ako je od kristijanske ljubezni do svojih deželanov unet. „Lepo berete in pišete po slovensko ljubi otroci, to me práv veseli, — zadovoljin sim z vami in z vašo učivnico.“ Kratke besedice, pa ako jih gosp. dekán izrečejo v učivnici, one razveselijo otroke, stariše, učitelja in še duhovnika, ki se tudi mnogo z učenci trudijo; za prihodnjo se vsi še rajši in skerbnej nauka primejo, učivnica se če dalje bolj zboljša takó, da ni poprejšni podobna. Od kod to? Gospod dekán so rekli, da jih veseli, kadar učenci takó gladko po slovensko berejo in pišejo. Te male besedice so bile same gorušične (ženofove) zernca, ktere so obrodile toliko lepega sadú. To veljá tudi še bolj od viših starešin (Behörden), bodi že duhovskih ali svetovnih; prijazna beseda od njih veliko zamore, kadar oni kaj hvalevrednega pohvalijo. — Bodimo iskreni domorodci v besedi in v djanji. Bodimo v svoji domovini, kakor ljube bučelice v svojim panji; vsaka kaj dela, jedne smuknejo na pašo, pa ferklaajo od rožice do rožice zbiraše sladke sterdí, druge napravljajo satovje, spet druge stojé pred letovnikom na straži; nobena ne postopa brez dela, vse gomezi v panji, vse je živo, vse se radostno giblje in dela. Bučelice so le slabe mušice, vendar po centih sladke sterdí in dragega voska napravijo. Glejmo, da bodemo jim podobni!

Jedno zernce gorušično bi pa rad sadaj vsjal, namreč za 5 gold. sr. ki jih vredništvu tú pošljem; prosim, da bi dvojne Novice letašnjega leta pošiljali, jedne nar pridnišimu šolnimu pripravniku v Ljubljani, ki ima naj bolj veselje s slovenščino in bi rad Novice bral, jih pa nema, druge pa jednemu v Celji.

Radislav.

Pristavik vredništva. Po volji blagodariga

šolskiga prijatla in iskreniga Slovenca, kteriga pravo ime bodo bravci Novic po njegovi mili besedi in rodoljubim djanji kmalo vganili, smo zgorej imenovana 2 iztisa Novic visoko častenima vodjama Ljubljanskih in Celjskih nemških šol gospodu J. Šlakarju in gospodu M. Vodušekcu izročili, ktera sta ju z velikim veseljem sprejela in se verlimu gospodu domorodcu za te darila očitno zahvalita, spoznavši, de bo tako zernje lep sad rodilo. Iz Ljubljanskih šolskih pripravnikov (Präparanden) je gosp. Jožef Pfeifer tega častniga darila vreden spoznan; iz Celjskih pa gosp. Anton Siuka. — Vredništvo Novic sklone te verstice s serčno zahvalo do gosp. Radislava in z oznanilam, de je njegovo „gorušično zernice“ že nekaj žlahtniga sadu obrodilo, zakaj po svetu gosp. profesorja L. Martinaka je začela c. k. kmetijska družba peti, šesti, sedmi in osmi šoli v Ljubljani po troje iztise Novic brez plačila darovati, ktere dobivajo po razsodbi gospodov profesorjev pridni pa manj premožni učenci imenovanih šol, ki imajo veliko veselje s slovenšino, tode s to zavezo, de jih morajo svojim tovaršam posojeveti, ki jih brati želé.

Očitna zahvala.

Za vstanovljenje Kamnogoriške šole sta v denarjih lastnik Radolske grajšine, visokorodni gosp. grof Thurn-Valzasina in pa visokočastitljivi Ljubljanski infulirani stolni prošt, gosp. Dr. Luka Burger, veliko pripomogla; gosp. grof so ji podarili 100 gold., gosp. prošt pa 70 gold. Taki ljudomili darovi zaslužijo očitno razglasenje v Novicah, ktere se z gorečo ljubeznijo poganjajo za osnovo ljudskih šol po Slovenskim in vedno z velikim veseljem šolske dobrotnike na znanje dajajo. Taka rodoljuba dobrotnika sta se tudi imenovana dva gospoda skazala; zatorej le dolžnost hvaležnosti spolnim, če nju milodare razglasim. Čast in hvala, komur hvala gré!

Jernej Uršič, fajmošter v Kamni Gorici.

Proglas zastran noviga slovenskiga slovnika in slovnice.

(Na dalje.)

Oj Slovenci! dragi rojaki moji! dobro si zapomnite, kar slavno vredništvo teh listov pri prvi zvezdi v Novicah stran 3. za létoš hoče: „da bi Novice najmer Slovenski časopis bile, ako bi se jim od vséh krajev Slovenstva dopisávalo“, združite se eden drugemu k pomoči v kmetovanju, besedovanju in v pisanju; sprejemljite vse, kar je Slovenskega, če si ravno ni iz vašega kraja, radi; vsej je le vaše, ko je slovensko in vaš zaklád le množi.

Slovenci! ne pustite iz misli, niti v nemar, da se vaša prava in vlastna beséda v šestih zemljah med raznimi sosedi: na Ogerskem, Štajerskem, Hervatskem, Krajskem, Vlaškem in Koroškem govori — da vi posvečeno besédo govorite, v kteri se je vašemu velikemu rojaku Kopitarju naiti zdélo prestaro Slovanščino. Premislite! kakó práv in lepo vam je gosp. Majer v svojih slovenskih besédah (Novice 1845 str. 171) dopovedal, „da ga brez narečja ni živega jezika, ako je le nekoliko razprostranjen.“ Tude naše Slovensko narečje ima več podnarečij, iz kterih vseh se mora brez ednostranosti in pristranosti vse, kar je za slovník in slovnico, skerbno zbrati, po terdnih vodilih zvesto pretresti, skaz in divjadi čisto utrebiti, in le, kar in kolikor je dobro jedro, bratovski združiti, če si hočemo čist, popoln, naroden slovenski jezik, ki bi se vsem podnarečjem ednáko prilégal, izobraziti. Semkaj segajo pametne besede iz „Zore Dalmatinske“ 1844. stran

367, in pa „Danice Horvatske“ 1846. stran 8. „Če hočemo dobro slovenski govoriti, *) moramo skerbno paziti, da je beséda živa Slovenska, ne pak, gdej domuje“ (Novice 1845 stran 131, *Grahek*) — „kér slovenske lépe beséde, ktere so občinstvu še neznane, v zabitih kotih tu in tam med ljudstvom tečijo (Novice 1846 str. 11. *Delimaric*).“

Ljubeznivi rojaki moji! iz vsega tega uvidite dolžnosti in težave slovníkarja in slovníčarja, vémdar vam vesel povém, da tako preiskávanje, pretresanje in druženje iz narečja in iz podnarečij še tude nigdar ni bilo tako lahko, kakor zasihčas, kér si od ljubezni do materinščine užgani domorodci počredama teknavci, eden drugemu pomočne roke molé — in pak tako potrebno, kér se je v edno ali v drugo podnarečje, dokler domorodnost tako dolgo léna spaše (je spála), posebno iz Nemščine, nekaj iz Vlaščine, Madjarščine in Latinščine (za Hervatsko) spak, ktere se k sreči nesplošne, lahko opaziti in odpraviti dajo, v naš slovník in slovnico priteplo, in kér se knjige za ves narod tiskati morajo, ne pak samo za edno mésto, za edno derželo.

(Konec sledi.)

Iz Železnikov.

Gospod Jakob Globočnik, fužinar v Železnikih, da naznanje očitno zahvalo do Teržaške asekurancije (Azienda assicuratrice), ktera mu je po svojemu velikmu opravniku v Ljubljani gospodu J. Karingarju 5 dni po ognji 1250 gold. povernila za tiste reči, ktere je on imel pri ti družbi zavarvane in ki so mu pri poslednjim ognju pogorele.

Urno, kaj je noviga?

(Tergovina v Siski.) V Zagrebških novicah smo brali, de pripeljejo skozi leto v Sisko na terg iz raznih krajev neizrečeno veliko blagá, namreč: okoli 200000 vaganov žita; 300000 vaganov ogeršice; 80 do 100000 centov tabaka, 10000 centov svinske masti, 40 do 60000 centov cunj, 15 do 20000 centov ovčje volne, 2000 vedrov slavonskiga sljivovca, 10000 centov lugaste soli, 8 do 10000 dog za sode iz Turškiga in Slavonije.

(Goriška družba zoper mučenje žival) je imela 26. pretečeniga mesca prvi velki zbor.

Besednica.

S šterimi čerkami se piše kmetiško orodje; s tremi žival; z dvema del voza, z eno pa medmèt. D.

Znajdba vganjke v poprejšnjim listu je:

Prosó.

Današnjimu listu je 5. doklada perdjana.

*) Pisati; — teliko jaz terjam.

Pisavec.

Žitni kup.	V Ljubljani		V Krajnju	
	7. Sušca.		2. Sušca.	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače...	2	3	2	—
1 » » banaške...	2	13	2	15
1 » Turšice.....	1	18	1	18
1 » Sorsice.....	—	—	1	43
1 » Reži.....	1	36	1	42
1 » Ječmena.....	1	7	1	22
1 » Prosa.....	1	11	1	15
1 » Ajde.....	1	5	1	6
1 » Ovsa.....	—	51	—	54

Vrednik Dr. Janex Bleiweis. — Natiskar in založnik Jožef Blaznik v Ljubljani.